

GEDİZ TAARRUZU (24 Ekim 1920)

Dr. AYFER ÖZÇELİK

Gerek meydana gelişi ve gerekse kendisinden sonra gelişen olaylar açısından Gediz Taarruzu, Millî Mücadele tarihimizin önemli hadiselerinden biridir. Nitekim o güne kadar gerçekleştirilmesi istenilen, düşünülen düzenli ordunun kurulması meselesi bu taarruz ve sonrasında gelişen hadiseler neticesinde kesin bir şekle sokulacaktır.

Bilindiği gibi Mondros Mütarekesi'nden hemen sonra memleketin yer yer işgali ve bu işgallerin ileride daha da genişleyeceğinin anlaşılması, bütün yurt sathında bir takım kuruluşların doğmasına yol açmış ve nihayet milletin silaha sarılarak nefis müdafaasına girişmesi başlangıçta işgal bölgelerindeki mahalli birliklerin ve giderek bütün Millî Mücadele'nin adı haline gelecek olan Kuva-yi Millîye Hareketi'nin meydana gelmesine sebep olmuştur.

İşte Millî Mücadele'nin kesin bir zaferle kazanılması hususunda en faal ve hassas bölge olan Batı Anadolu'da da Yunan işgallerinin başlaması ile birlikte bahsedilen bu teşekküller de ortaya çıkmıştı.

Anadolu'nun ve Millî Mücadele Hareketi'nin tek elden yönetilmesi düşüncesiyle Heyet-i Temsiliye teşkil edilirken, ilk icraatlerinden biri olarak 9 Eylül 1919 tarihinde Ali Fuat Paşa'ya "Garbi Anadolu Umum Kuva-yi Millîye Kumandanı" unvanı verilmiş ve Aydın Vilayeti Murahhasları'nın isteği üzerine bu cepheye Fuat Paşa'nın muktedir bir kumandan tayin ve tavsiye etmesi istenmiştir¹.

Ali Fuat Paşa Umum Kuva-yi Millîye Kumandanı olarak, o gün için en mühim gördüğü İngilizler'in Ankara'ya kadar demiryoluna hakim olarak, Ankara ve Sivas'ı Batı Anadolu Kuva-yi Millîyesi'nden ayırma tehlikesini ortadan kaldırmak için I. ve II. Eskişehir Harekâtları'nı yürütmüş ve

¹ Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi No: 114/52363, Ali Fuat Cebeşoy, *Millî Mücadele Hatıraları*, İstanbul 1953, s. 183-184; Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Ankara 1974, s. 1-2. Ali Fuat Paşa bu cephe için Refet Bey'i (Bele) tavsiye edecek, fakat bu husus kesin bir karara bağlanmadan Garp Cephesi Kumandanlığı kuruluncaya kadar devam edecektir. (Baykal, *a.g.e.*, s. 96).

böylece İngilizler İzmit'e kadar demiryolu hattından atılmıştır. (27/28 Mart 1920)².

Daha, Büyük Millet Meclisi açılmadan önce, 1919 yılı Aralık ayı başlarında Yunanlılar'ın İzmir'i resmen ilhak ederek işgal sahalarını genişletecekleri³, bu taarruzun Kuva-yi Millîye tarafından durdurulmayacağı kanaati belirmiş,⁴ ve bu sebeble de Ali Fuat Paşa tarafından genel seferberlik ve yığınak planları hazırlanarak bütün kolordulara tebliğ edilmişti⁵. Başkumandanlık vazifesinin Mustafa Kemal Paşa tarafından yürütüleceği bu planın esası, bundan sonraki askerî hareketin düzenli ordu tarafından yürütülmesi, Kuva-yi Millîye'nin ise bu ordu içinde ve ondan emir almak suretiyle üstüne düşen vazifeyi (Harb-i Sağır) yapması idi.

Beklenen bu Yunan Taarruzu'nun başlayacağı günlerde ise, Kuva-yi Millîye denilen çetelerin çeşitli sebeplerle zaman zaman birer yük hatta zararlı unsur oldukları görülmektedir. Özellikle iç isyanların bastırılmasında oldukça etkili oldukları için kendilerine sık sık başvuru olan Ethem Bey ve kardeşlerinin disiplinsiz, hak ve adalet kavramlarına uygun olmayan davranışları, bolşevik cereyanların etkisi altında kalmaları, Ankara için bir rahatsızlık kaynağı olmakla beraber belki de henüz kendilerinden faydalanmak düşüncesiyle meselenin halli zamana bırakılmıştı.

18 Haziran 1920 tarihinde Yunanlılar Batı Anadolu'da taarruza geçerken, Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa tarafından Ali Fuat Paşa'ya Garp Cephesi Kumandanlığı vazifesi verilmiş ve 24/25 Haziran 1920 tarihinde bu durum bütün makamlara duyurulmuştu. Ordu Kumandanlığı selahiyet ve vazifesine sahip Garp Cephesi Kumandanlığı ile bundan sonra bu bölgedeki hareket tek elden ve B.M.M.'ne bağlı olarak yürütülecekti⁶.

² Bu harekâtlar için Bk. Cebesoy, *a.g.e.*, s. 156-319; Ayfer Özçelik, *Ali Fuat Cebesoy (Hayatı-Faaliyetleri)* Basılmamış doktora tezi. Ankara 1989, s. 196-269.

³ *Harb Tarihi Vesikaları Dergisi* (HTVD), Yıl 6, Haziran 1957, s. 20, Vesika no: 502-510.

⁴ *HTVD*, Yıl 6, Haziran 1957, s. 20, Vesika No: 511; ismet İnönü, *Hatıralar I. Kitap*, Ankara 1985, s. 209 vd.

⁵ *HTVD*, Yıl 6, Haziran 1957, s. 20, Vesika no: 519; Cebesoy, *a.g.e.*, s. 285-287, (Bu plan çeşitli sebeplerle hiç bir zaman tatbik edilemeyecektir. Fahrettin Altay, *10 Yıl Savaş Ve Sonrası*, İstanbul, 1970, s. 213-214).

⁶ *HTVD*, Haziran 1965, Yıl 14, s. 52, Vesika no: 1189.

Fakat taarruzun başlamasından hemen sonra ve çok geniş bir cephe-
de kurulmuş böyle bir kumandanlığın, ilk anda kendisinden istenileni ve-
rebilmesi şüpheliydi. Nitekim 8 Temmuz 1920'de Bursa ve 29 Ağustos
1920'de de Uşak kaybedilecek, bu durum düzensiz Milis kuvvetleri ve za-
yif askerî birlikler ile Yunan ilerleyişinin durdurulamayacağını bir kere
daha ispatlayacaktır.

Her ne kadar Yunanlılar hareketlerini Bursa-Uşak hattında durdur-
muşsa da, bu iki şehrin kaybedilişi Büyük Millet Meclisi'nde büyük bir
infiale sebep olduğu gibi, cephedeki askerin ve halkın maneviyatı üzerinde
de olumsuz bir rol oynamıştır⁷. Batı Cephesi'nde halk akın akın iç kısım-
lara göç etmeye çalışırken, hükümet merkezinin de Sivas'a nakli
düşünülmüştü⁸.

Böylece Ağustos ayı sonundan itibaren cephede askerî harekât açısın-
dan genel bir durgunluk başlamış, Garp Cephesi'nce Yunanlılar'ın bun-
dan sonraki hareketlerinin Eskişehir, dolayısıyla Ankara olacağı düşünce-
siyle plan ve hazırlıklar yapılmaya başlanmıştı.

Gerek bu durgunluk ve gerekse Konya'da patlak veren isyan cephede
firar hadiselerinin günden güne fazlaştığı görülmekteydi. Yunan Ordu-
su'nda ise seçimler dolayısıyla karışıklıklar meydana geldiği firar ve hatta
işyan olayları görüldüğü haberleri alınmaktaydı⁹.

Bu şartlarda 1920 yılı Eylül ayı ortalarında Garp Cephesi'nde, Yu-
nanlılar'ın Gediz'de bulunan ve bir tümen, olduğu tahmin edilen kuvveti-
ne taarruz etme, ve kazanılacak sınırlı da olsa bir zaferle halkın ve askerin
moralinin yükseleceği fikri doğmuştu¹⁰.

Özellikle Ethem Bey ve Ertuğrul Grubu Kumandanlarının bu konuda
istekli oldukları anlaşılmaktadır.¹¹ Ethem Bey'in Garp Cephesi Kuman-

⁷ T.B.M.M. I. Devre, C. 2, s. 248-269; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c. II, Ankara 1981, s. 461-462; Cebesoy, a.g.e., s. 439-441.

⁸ Cebesoy, a.g.e., 475-477; Kazım Karabekir, *İstiklâl Harbimiz* İstanbul 1988, s. 827-828.

⁹ *Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (ATASE) Arşivi* No: 1/4285, Klasör No: 565, Dosya No: 22 (35), fihrist 5-1.

¹⁰ Mustafa Kemal Paşa 29.12.1920 tarihinde mecliste şunları söylemekteydi "Bu kana-
at bütün orduya ve bütün rüesayı memurini mülkiye vesaireye sirayet etmişti ve oradaki
halkın kaffesine şirayet etmişti hatta oraya gidip gelen mebus arkadaşlara sirayet etmişti"
(*TBMM Gizli Celse Zabıtları* (GCZ), C.I, Ankara 1985, s. 276).

¹¹ *ATASE Arşiv* 1/4285, Kl. 565, Dosya 22(35) fh. 6, "Bunun için elde toplu bulunan
ve taarruza istekli görünen, müteaddid defalar teklif ve ısrar eden Ertuğrul Grubu ile (11 ve
61. Fıkralar) Kuva-yi Seyyare Kütahya ve havalisinde toplanmış bulunuyordu" (Bk. a.g.y.).

danlığı'na gönderdiği raporlarda sürekli Yunan Ordusu'ndaki bu karışıklık ve memnuniyetsizlikten bahs edilirken, Konya İsyânından haberdar olan Yunanlılar'ın bir kaç gün içinde Eskişehir yönünde taarruza geçebilecekleri ihtimali de belirtilmektedir.¹²

Bir müddet sonra Ali Fuat Paşa'da da bu kanaat hasıl olmuş olmalı ki, yukarıdaki gerekçelerle Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi İsmet (İnönü) Bey'e 13.10.1920'de durumu bildirmiş ve bu konuda görüş bildirmesini istemiştir. İsmet Bey 14.10.1920'de verdiği cevapta elde mevcut piyade cephanesinin devamlı bir muharebe için yeterli olmadığı, başarı ihtimali zayıf olup, neticede Yunanlılar'ın Eskişehir yönünde taarruzunu davet edeceği gerekçeleriyle böyle bir hareketi mümkün olduğu kadar tehir etmek gerektiğini belirtmiş ve Yunanlılar'ın bize müsaîd olduğu zannedilen durumlarının daha fazla açığa çıkmasının beklenmesini istemiştir. İsmet Bey aynı zamanda bu hususları görüşmek üzere bir kaç gün içinde Garp Cephesi Karargahı'na geleceğini de bildiriyordu.¹³

Ali Fuat Paşa bu görüş ayrılığının giderilmesi hususunu elzem kabul ettiği için İsmet Bey'den özel bir trenle ya kendisinin yada Kurmay Başkanı'nın 16.10.1920'de Eskişehir'e gelmesini tekrar rica etmiş¹⁴ ve görüşme 17.10.1920'de gerçekleşmiştir.¹⁵ Fakat bu görüşme sırasında da İsmet Bey'in fikrinde ısrar etmesi üzerine, meselenin bir de taarruza katılması düşünülen kuvvetlerin kumandanlarıyla tartışılması ve eğer bu kumandanlar cephaneyi kafi görürlerse, taarruzun gerçekleştirilmesi kararı alındı.¹⁶

Bu karar üzerine bölgeyi daha evvel keşif ve tetkik etmiş olan Ertuğrul Grubu Kumandanı Kâzım (Özalp) 11. Tümen Kumandanı Mehmed Arif ve 61. Tümen Kumandanı İzzettin (Çalışlar) Beyler ve Kurmay Başkanları ile, Kuva-yi Seyyare Kumandanı Ethem Bey, Fuat Paşa tarafından Alayund'da Ertuğrul Grubu Karargahı'nda toplantıya çağrıldılar.¹⁷

¹² ATASE Arşiv, 4/4478, Kl. 648, Dos.18(12), fh. 81, 87, 101, 106, 110.

¹³ ATASE Arşiv, 4/4478, Kl. 648, Dos. 18(12), fh. 73; *Nutuk C.II*, s. 496; İnönü, *a.g.e.*, s. 213.

¹⁴ ATASE Arşiv, 4/4478, k. 648, Dos. 18(12), fh. 99.

¹⁵ ATASE Arşiv, 4/4478, Kl. 648, Dos. 18(12), fh. 88-3.

¹⁶ ATASE Arşiv, 1/4285, Dos. 22(35), fh. 7-3. Aynı gün Ethem Bey'den de taarruzun daha fazla ertelenmeyerek bir an önce yapılması gerektiğine dair telgraf alınmıştı (Bk. ATASE Arşiv 44/4478, Kl. 648, Dos. 18(12), fh. 106).

¹⁷ ATESE Arşiv, 4/4478, Kl. 650, Dos. 18(12), fh. 80.

¹⁸ ATASE Arşiv, 4/4478, Kl. 650, Dos. 18(12), fh. 112. Toplantıda "Ethem Gediz'de bulunan düşmanın münferid bir fırka olmasından baskın halinde yapılacak bir taarruzla hem bunun imhası ve hemde cephane ve sair muharebe eşyası olarak bir çok ganimet alı-

18.10.1920'de gerçekleşen bu toplantı neticesinde adı geçen kumandanlar mevcut cephanenin düşünülen taarruz için yeterli olduğu görüşünü belirtmişler ve durum aynı gün Ali Fuat Paşa tarafından İsmet Bey'e, taarruzun yapılacağı gün ve ayrıntılı planı ilave edilerek bildirilmiştir.¹⁸ Buna göre birlikler buldukları yerden hareketle 22/23.10.1920'de hazırlık muntıklarına girecek ve 23/24.10.1920 sabaha karşı da taarruz edeceklerdi. Ali Fuat Paşa 19.10.1920 tarihinde de birliklerine taarruz emrini vermiştir.¹⁹

Nitekim Taarruz'a katılan birlikler kendilerine emredilen bölgelere ilerlemiş, 23.10.1920'de bu bölgelerde istirahat etmiş ve 24.10.1920 günü emredilen taarruza başlamıştır. Yapılan planlara göre, bu harekâtın bütün başarı ümidi ani bir baskın şeklinde yapılmasına bağlı idi. Böylece 11. Tümen Merkezde olmak üzere sağ ve sol cenahlardaki 61 Tümen ve Kuva-yi Seyyare ile birlikte baskından doğacak şaşkınlıktan da istifade ile Gediz'deki 13. Yunan tümeni imha edilecek ve hareketin gelişmesine göre belki Uşak tekrar zapt edilecekti.

Fakat gerek 11. Tümen'in harekate başladığı anda 6r. Tümenin henüz taarruza geçememiş olması, gerekse 11. Tümenin ileri hatlardaki olaylarının sis yüzünden birbirleriyle irtibat kuramamaları ve Kuva-yi Seyyare'nin ise harekate hemen hemen hiç bir tesirinin olmaması sebepleriyle yapılan bu plan gerçekleşmemiştir.²⁰

arak, cephane ihtiyacımızı da temin edebileceğimizi ve bir harekette Kuva-yi Seyyare'nin (Uşak-Gediz) yollarını keserek Yunanlılar'ın Uşak'tan takviye kıtaatı almasına, yahud Gediz'deki düşmanın Uşak'a çekilmesine mani olacağı ve bu muvaffakiyeti yüzde yüz temin edeceğini söyledi.

11. Fırka Kumandanı Arif Bey de Ethem Bey'i takviye edecek mütalaada bulundu. Ben...61. Fırkanın da muharebe edebilecek ve vazifesini ifa edebilecek kudrette olduğunu söyledim. Ertuğrul Grubu Kumandanı da... lehine olduğunu ihsas etti." (İzzettin Çalışlar, *İstiklâl Harbi Hatıratı, II. Kısım, 61. Fırkanın Gediz ve Kütahya Muharebeleri*, İstanbul 1932, s.6-7) "Bu konuşmalar sırasında Ethem Bey, Demirci Muharebelerinde olduğu gibi Gediz Savaşlarında da aynı gayret ve cesareti göstereceğinden bizi tereddüt ve endişeye düşürmemiştir. Bilakis çok hahişker (istekli) görünmüştü" (Cebesoy, *a.g.e.*, s. 498).

¹⁹ ATASE Arşiv, 1/4285, Kl. 565, Dos. 22(35), fh. 7-4; 4/4478, Kl. 648, Dos. 18(12), fh. 121.

²⁰ ATASE Arşiv 1/4285, Kl. 565, Dos. 22(35), fh. 6, Mustafa Kemal Paşa taarruzun seyri hakkında "dalgalı ve disiplinsiz emrî kumandansız" ifadesini kullanırken (Kemal Atatürk, *Nutuk, C. II*, İstanbul 1981, s. 497), Ali Fuat Paşa "Eğer Birinci Kuva-yi Seyyare bütün gün bir düşman, taburu karşısında seyirci kalmasa ve Demirci Muharebelerindeki cesaret ve faaliyeti burada da göstermiş olsalardı, kahraman piyadelerimizin araziden iyi istifade ederek yapmış oldukları cesurane hücumları ile düşmanı daha gündüzden mevzile-

Ali Fuat Paşa taarruzun gerçekleştiği 24.10.1920 günü öğleye doğru cepheye yaptığı gözetlemede yukarıda açıklanan sebeplerle hareketin başarılmadığını görmüş, fakat bu vaziyette beklemenin, Türk tarafının takviye alma ihtimalinin bulunmamasına karşılık, Yunanlılar'ın böyle bir imkâna sahip olmaları yüzünden düşman lehine olacağına karar vererek güneşin batmasından önce tekrar taarruza geçmelerini birliklerine emretmiştir. Bu emir Ertuğrul Grubu, Kumandanı tarafından tümen kumandanlarına duyurulurken, 11 ve 61. Tümenler harekete geçmişlerse de kuvvetle tutulmuş (özellikle makineli tüfeklerle) Yunan mevzilerine bir türlü girilememiş, Kuva-yi Seyyare ise ikinci defa taarruz emrini de yerine getirmemiştir.

Bu durumda akşam saat sekizde Ali Fuat Paşa tarafından taarruza devamın, tümenlerin kayıplarının çok olması sebebiyle gereksiz ve tehlikeli olduğu kanaatiyle geri çekilme emri verilmiştir.²¹ 11. Tümen ricat emrine uyarak geri çekilirken, 61. Tümen daha önceki emir gereğince taarruz halinde ateş hattında bulunduğu için gece yarısı üç'e kadar çarpışmaya devam etmek zorunda kalmış bu saatten sonra çekilmeye başlamıştır.²²

Geri çekilme sürerken Gediz'den gelen bir şahıs düşmanın kasabayı boşalttığı haberini getirmiş, durum araştırılıp, doğruluğu anlaşıncaya kadar durum Ertuğrul Grubu'nca hem Garp Cephesi Kumandanlığı'na ve hemde Ankara'ya Mustafa Kemal Paşa'ya bildirilmiştir.²³

Ali Fuat Paşa bu durum üzerine Kuva-yi Seyyare'ye Gediz'e girmesi ve bütün imkânlarını zorlayarak şiddetle takip etmesi emrini vermiştir.²⁴

Kuva-yi Seyyare'nin bu emir gereğince Gediz'e girmesi ve daha Güney'e ilerleyerek Hamidiyehanı civarında Yunan artıklarıyla muhabereye girişmesi, onda nizami kuvvetlerle takviye edilmiş Kuva-yi Seyyare'nin oldukça şiddetli bir takib yapılabileceği ve XII. Kolordunun da bu takibe katılmasıyla Yunanlıların Uşak'da da tutunamamasının temin edileceği ümidini uyandırmıştı.²⁵

rinden atabilirlerdi" (Cebesoy, *a.g.e.*, s. 499) diyor. Nitekim başarı ümidi biraz da taarruza katılan bu kuvvetlerin istekliliğine bağlanmıştı (ATASE Arşiv 1/4285, Kl. 565, Dos. 22(35) fh. 6-3.

²¹ ATASE Arşiv, 4/4478, Kl. 648, Dos. 20-A(19), fh. 49, 49-1.

²² ATASE Arşiv, 4/4478, Kl. 648, Dos. 20-A(19), fh. 58-65.

²³ ATASE Arşiv, 4/4478, Kl. 648, Dos. 20-A(19), fh. 58-1.

²⁴ Bu emre göre, 61. Tümen hemen, II. Tümen de dinlendikten sonra Gediz'e girecekti (ATASE Arşiv 5/1135, Kl. 826, Dos. 2, fh. 2-24).

²⁵ ATASE Arşiv, 1/4285, Kl. 565, Dos. 22 (35), fh. 6-8.

Bu ümid ve düşüncenin İsmet Bey'e 25.10.1920'de bildirirken²⁶, İsmet Bey 26.10.1920'de verdiği cevapta, Uşak'a karşı yapılması düşünülen böyle bir harekate Refet (Bele) Bey'in de bir atlı ile katılmasının uygun olacağı görüşünde olduğu cevabının vermiştir.²⁷

Kuva-yi Seyyare'ye, bu amaçla Hamidiyehanı'ndaki düşman artıkları- ni mutlaka imha ederek Uşak'a giden yolları tutmaları emredilmiştir.²⁸

Bütün bu yazışmalardan anlaşıldığı üzere Ali Fuat Paşa, Gediz'in boşaltılmasından da aldığı cesaretle Uşak'ı Kuva-yi Seyyare ve XII. Kolordu ile geri almak istemekte, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye de bazı mütalaalar ile bunu tasvip etmektedir.

Fakat gerek Uşak istikametine çekilen Yunanlılar'ın yeterince takip edilmemesi ve gerekse 27.10.1920'de Hamidiyehanı civarında Yunanlılar ile temasa geçen Kuva-yi Seyyare'nin bir olay olduğu tahmin edilen düşman kuvveti karşısında tutunmaması ile bu hareket uygulanamayacaktır. Üstelik Hamidiyehanı'nda mağlup olması üzerine Yunanlılar tekrar harekete geçerek 31 Ekim 1920'de mukavemet görmeden Gediz'i ele geçireceklerdir.²⁹ Bilindiği gibi Yunanlılar 25 Ekim 1920 tarihinde de Bursa Cephesi'nde taarruza geçmiş, İnegöl ve Yenişehir'i işgal etmişti.

²⁶ ATASE Arşiv, 4/4478, Kl. 648, Dos. 30-A(19), fh. 59, 59-1, 59-3.

²⁷ ATASE Arşiv, 4/4478, Kl. 648, Dos. 20-A(19), fh. 77.

Bu sırada Ankara gerek cepheden çelişkili haberler almaları gerekse Yunanlıların 25.10.1920'de Bursa cephesinden taarruza geçmeleri sebebiyle endişe içinde olmalı ki, Mustafa Kemal Paşa 26.10.1920'de, Ali Fuat Paşa'yı telgraf başına çağırarak "Şimdiye kadar vermiş olduğunuz rapor ve emir suretlerinden vaziyet-i hakikiyeyi anlamak ve istimâ edildiği (şifre) olan muvaffakiyetin mevsukiyetine inanmak mümkün olmamıştır. Meclis ve bütün memleket hareket neticesi hakkında kati beyanatına muntazırdır. Binaenaleyh en son ve mevsuk makamata müstenid raporlarınıza telgraf başında intizar ediyorum" emrini vermiş (ATASE Arşiv 4/4478, Kl. 648, Dos. 20-A(19), fh. 91-3), Ali Fuat Paşa'da cevabında mevcut tek telgraf hattının ancak cephe emirlerine kâfi geldiği ve bu yüzden geçikmeler olduğunu, düşmanın Gediz'de mağlup edilen kuvvetinin Uşak'a çekildiği fakat şiddetle takip edildiği, Yenişehir ve İnegöl taraflarında taarruz eden Yunanlıların ise 24. Tümen tarafından durdurulduğu haberini vermiştir. (ATASE Arşiv 4/4478, Kl. 648, Dos. 20-A(19), fh. 91-2; TBMM Zabit Ceridesi C. IV, s. 198; Cebesoy, *Millî...* s. 505).

²⁸ ATASE Arşiv, 4/4478, Kl. 648, Dos. 20-A(19), fh. 85.

²⁹ Genelkurmay Harb Tarihi Başkanlığı Yayınları, *Türk İstiklâl Harbi (TİH) II. Cild, II. Kısım*, Ankara 1965, s. 329, 330. Uşak'ın kurtarılması düşünülürken, Hamidiye hanında ki Kuva-yi Seyyare'nin bu yenilgisi Ali Fuat Paşa'yı oldukça üzmüş olması ki, çektiği "tehiri mucib-i idam" bir telde kullandığı çok sert ifadelerle Kuva-yi Seyyare'nin böyle birden bire çekilmesinin uygun olmadığını bildirmiştir (ATASE Arşiv 4/4478, Kl. 648, Dos. 20-A(19) fh. 121).

Daha ileri günlerde Yunanlılar kışlık karargahlarına çekilmek üzere Gediz'i tekrar tahliye etmiş ve kasaba Türkler'de kalmıştır. Böylece Gediz Taarruzu iki tarafın da kesin bir başarı olmadan sona erecektir.³⁰

Böylece, Ali Fuat Paşa'nın kazanılacak mevziide olsa bir zaferle, halkın ve askerinin maneviyatını yükseltmek amacıyla gerçekleştirdiği bu hareket sonunda aksine o güne kadar mevcut anlaşmazlıklar su yüzüne çıkmıştır.

Daha muharebe devam ederken, bu taarruzun "amil-i mühimmi ve sebebi olmakla kendilerinden en ziyade hizmet beklenen" Kuva-yi Seyyare'nin "Bir çok kan, malzeme ve fedakarlık sarfıyla yapılan bugünkü muharebede en basit bir iş ve hizmet görmemiş"³¹ olmaları, tümen kumandanları tarafından amaçlarının yeni kurulmakta olan muvazzaf kıtalarını kırdırmak, zayıflatmak şeklinde değerlendirilmiştir.³²

Kuva-yi Seyyare ise Gediz Taarruzu'ndan istenilen neticenin elde edilmemesinden dolayı nizami kuvvetleri suçluyordu.³³

Ali Fuat Paşa her ne kadar soğukkanlı davranarak iki tarafı yatıştır-
maya çalıştıysada o da bu muharebede kendilerinden çok şey beklediği fakat umduğunu bulamadığı Kuva-yi Seyyare'yi suçlamaktadır.³⁴

Garp Cephesi'nde bütün suçlama ve tartışmalar devam ederken Ali Fuat Paşa cepheden alınarak 10.11.1920 tarihinde İsmet Bey Garp Cephesi Kumandanlığı'na getirilmiştir.³⁵ İsmet Bey'in Cephe kumandanlığı sıra-

³⁰ Bu taarruz sırasında cepheye hizmet gören Rahmi Apak'a göre Gediz Taarruzu iyi düşünülmüş makul bir hareket idi. Boş durmaktansa düşmana karşı bir faaliyet göstermek lâzımdı. Fakat askerlerin ve subayların talim ve terbiye noksanı henüz kurulmakta olan kıtaların emir ve kumanda heyetlerinin birbirleriyle kaynaşmamış olmaları ve çetelerin gizli maksatları yüzünden sonuçlandırmadı (Bk. Rahmi Apak, *İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*, İstanbul 1948, s. 211) Ethem Bey ise Gediz Taarruzunun Yunanistana seçimlere ve dolayısıyla cepheye tesir ettiğini anlatmaktadır, (Bk. Çerkes Ethem, *Çerkes Ethem'in Ele Geçen Hatıraları*, 1962, s. 119-120).

³¹ *ATASE Arşiv*, 1/4285, Kl. 565, Dos. 22(35) fh. 6-9.

³² *TİH. II. Cild, II. Kısım*, s. 324.

³³ *TBMM, GCZ, C. I.* s. 476; *Nutuk, C. II*, s. 499, Ethem bu muharebe'de üzerine düşen görevi yerine getirmediklerini iddia ve ifade etmektedir, (Bk. *Çerkes Ethem'in Ele Geçen Hatıraları*, s. 119).

³⁴ *TBMM, GCZ, C.I.*, s. 276, *Nutuk, C. II*, s. 499; Cebesoy, *a.g.e.*, s. 499-500.

³⁵ *ATASE Arşiv*, 4/4478, Kl. 654, Dos. 4(41), fh. 8; İnönü, *Hatıralar, I. Kitap*, s. 213-214.

sında daha da şiddetlenerek devam eden tartışmalar Mustafa Kemal Paşa'nın müdahalesine rağmen sürmüştür. Nihayet Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Vekili Fevzi (Çakmak) Paşa'nın Garp Cephesi Kumandanına gönderdiği bir yazıyla 29.12.1920 Ethem Bey'in derhal kumandanıdan çekilip hakkında kanuni takibat yapılmasını istemesiyle³⁶ bağlar tamamen kopmuş, Ethem ve arkadaşlarının Yunanlılar'a sığınmasıyla neticelenmiş, böylece düzenli ordunun kuvvetle tesisi sağlanmıştır.

³⁶ *ATASE Arşiv*, 4/4478, Kl. 655, Dos. 22(43), fh. 16, Garp Cephesi Kumandanı İsmet Bey'in 31.12.1920 tarihinde yayınladığı Beyanname Ethem ve arkadaşlarının durumlarını göstermek bakımından ilginçtir. Buna göre (Özetle)

Beyanname

- 1 - Büyük Millet Meclisi eşhas ve cemaat tarafından para toplamayı men etmiştir. I. Kuva-yi Seyyarenin başında bulunan Ethem ve Tevfik Bey'ler de ahaliden hod be hod para almak hususunda Büyük Millet Meclisi'nin verdiği evamire katiyen itaat etmeye mecbur olur.
- 2 - I. Kuva-yi Seyyare'nin başında bulunan Ethem ve Tevfik Beyler hükümet tarafından verilen evrak ve paranın nereye sarf olduğundan hesap vermeye mecburdurlar. Hükümet tarafından I. Kuva-yi Seyyareye verilen para...Kumandanlarının, efradının maaşlarına ve iâşe ve techizatlarına mahsus olup, Ehem ve Tevfik Beyler'in hususat-ı zatiyesine mahsus değildir. Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin müfettişleri bütün makamları kumandanları olduğu gibi I. Kuva-yi seyarenin kasalarının, muamelatını, mevcud-ı askeriyesini ve takibatını teftiş etmeye memur ve mecburdurlar.
- 3 - Büyük Millet Meclisi hıyanet-i harbiye ve hıyanet-i vataniye gibi ceraimlerin muhakemesini İstiklâl mahkemesine tevdi etmiştir. Kuva-yi Milliye'nin başında bulunan Ethem ve Tevfik Beyler ahaliyi hod be hod tecziye ve teshib etmek selahiyyetinde değillerdir.
- 4 - Büyük Millet Meclisi ahaliden asker, vesait-i harbiye alınmasına ancak ahz-ı asker şua batı vasıtasıyla icra eder. I. Kuva-yi Seyyare'nin başında bulunan Ethem ve Tevfik Beyler'in kendi adamları vasıtasıyla köylerden istedikleri gibi asker, silah at toplamak hakkından mahrum ve memnurdurlar.

Garp Cephesi Kumandanı
İsmet